

החוג לתרבות קלאסית שליד ספריות גבעתיים

הרבה יותר מעיר

קהילתיים

חוג לתרבות קלאסית
עם ויקטור הרצברג

ימי חמישי | בשעה 20:00 | בזום
הכניסה חופשית

**מפגש רביעי:
יום חמישי 28 באוקטובר 2021
השעה שמונה בערב**

**ערב טוב לכל המשתתפים. אנו שמחים לפתוח הערב את
המפגש הרביעי של:**

"החוג לתרבות קלאסית"

שליד הספריות העירוניות – גבעתיים.

הנושא הערב הוא

הסיפור 'טריסטן'

בין ריכארד ואגנר לבין תומאס מאן

'טריסטן'

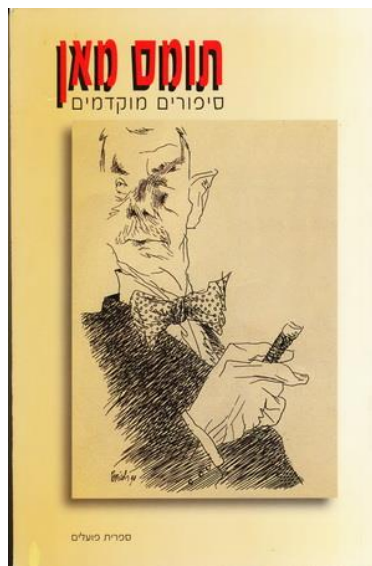

נפתח במילים אחדות על הסיפור

'טריסטן' הוא סיפור קצר [נובלה] מאת תומאס מאן

שראה אור בשנת 1903. [תומאס מאן כבן 28]

• בתרגום לעברית של יעקב גוטשלק הסיפור אוהז כ 41 עמודים:

השם 'טריסטן' TRISTAN

השם שבחר תומאס מאן לסיפורו מתכתב עם היצירה
המפורסמת של ריכארד ואגנר: **"טריסטן ואיזולדה"**

האופרה חוברה בין השנים 1857-59 והוצגה לראשונה במינכן
בשנת 1865

את הליברטו לאופרה, שואגנר העדיף לכנות **"דרמה מוזיקלית"**
כתב ואגנר כשהוא מתבסס על הטקסט

Tristan and Isuelt

מאת Gottfried von Stassburg מהמאה ה-12.

Tristan and Isuelt

מאת Gottfried von Stassburg מהמאה ה 12

ויש להוסיף לכך את פרשת אוטו ומתילדה פון וסנדונק

- שבעלה המליונר הזמין את **ואגנר ואשתו מינה** להתגורר באחוזתם המפוארת שעל אגם ציריך; **ה Asil** [ה"המקלט"] בו התגוררו ואגנר ואשתו

מה שהחל כ"מרובע"

מינה ואגנר

ריכארד ואגנר

אוטו פון וסנדונק

מתילדה פון וסנדונק

הפך עז מהרה ל"משולש"...

ואגנר שעסק בכתיבת הדראמה המוזיקלית "**טריסטאן ואיזולדה**" לא יכול היה לעמוד בפיתויי יופיה של מתילדה פון וסנדונק ומתילדה הנשואה לפטרוס העשיר אוטו פון וסנדונק, עם חלומותיה להיות משוררת זכתה כי ילחין

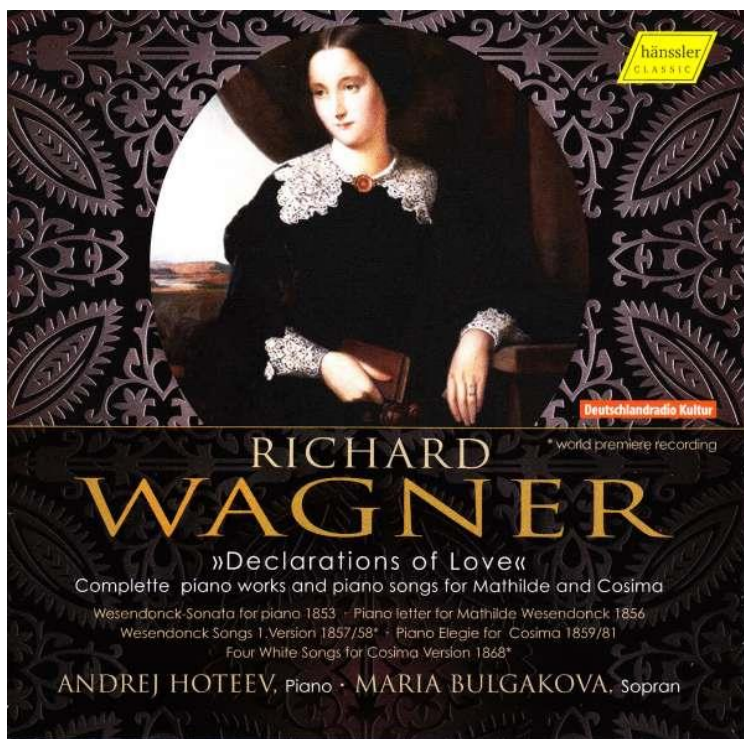
5 שירי-וסנדונק

למילים שחיברה...

מתילדה פון ווסנדונק

הלחנת השיר Im Treibhaus

"בבית הירוק"

- נאזין לדוגמית קצרה מתחילתו
- של השיר שהולחן
- בחודש מאי 1858

דקה ו-20 שניות

אך... המשולש 'נחשף'...

• **ואגנר** נהג לכתוב למתילדה מכתבים לזהטים ושיגר אותם אליה בחשאי, בידי אחד המשרתים ... עד שיום אחד אחד המכתבים נשמט מידי השליח **ומינה אשתו הנבגדת של ואגנר** גילתה את המכתב ופצחה **בסקנדל**

• **ואגנר** לא יכול היה יותר !

• וביום 17 לאוגוסט 1858 [חודש לאחר שהלחין את השיר] נמלט מן ה Asyl וברח לוונציה

**בונציה יכתוב את הפתיחה המלנכולית
למערכה השלישית של "טריסטן ואיזולדה".**

- נאזין לדקה ו 20 שניות
- מפתיחה זו על
- רקע תצלומים
- מוונציה:

ונציה

המוזיקה יפה... ומלנכולית...

- אני מקווה כי יכולתם להאזין ולשמוע את ההשפעה המוזיקלית
- מהשיר של מתילדה וסנדונק שהולחן במאי 1858
- לפתיחה שנכתבה בונציה אליה נמלט ואגנר מהפרשיה המביכה... באוגוסט 1858
-

לאחר הערות 'פיקנטיות' אלה...
נפתח בסיפורו של תומאס מאן – "טריסטן"

• 1. אנסה לתמצת את עיקרי העלילה של הסיפור –
עם הערות אחדות להשוואה עם יצירתו של ואגנר

• 2. לאחר מכן ארחיב את הדיבור על הצד המוזיקלי
שב"טריסטאן" [המופיע בתת פרק 8 [מתוך 11]
שבסיפור [בליווי עוד כמה דוגמאות מוזיקליות;

• ולסיום :

• 3. ננסה להשיב על השאלה:

מדוע בחר תומאס מאן לקרוא לסיפורו "טריסטן" ?

בורלסקה

[שמקורה בצרפתית ואיטלקית] ומשמעה :

"בדיחה" או יצירה השמה לצחוק וללעג מנשהו רציני ומכבד

במכתב מיום 13 בפברואר 1901 ששלח תומאס מאן לאחיו הסופר היינריך מאן, הוא מספר לו על כוונתו להוציא חוברת עם סיפורים אחדים פרי עטו. הפריט החמישי ברשימה זו היה:

• "5. בורלסקה שאני עובד עליה כרגע ושהיא תיקרא כנראה "טריסטן" (האין זה משהו ! בורלסקה בשם טריסטן ?).

• [תומאס מאן 1889-1955 Lettres of Thomas Mann בעמ' 21]

בוֹרְלֶסְקָה כְּנִיגוּד לְטְרַגְדִּיָּה

- סיפורו של תומאס מאן כתוב ברוח אירונית וסרקסטית –
- וזה אולי כהתרסה כנגד
- יצירתו של ואגנר שהיא יצירה טראגית אפלה
- הגיבור "טריסטאן" [שמשמעות שמו היא "עצב"] מת מפצעים שנפצע בדו קרב:
- והגיבורה "איזולדה" הרואה את גופתו הפצועה של אהובה מבקשת להתאחד איתו באפלת הלילה של עולם המתים;
- איזולדה מתה "מיתת-אהבה" שואגנר כינה אותה
- **"LEIBES-TOD"** חיבור של שתי מילים בגרמנית:
- **LEIBES = אהבה TOD = מוות**
- יש המתרגמים זאת כ"מות-האהבה" אך האהבה לא מתה – האהבה גרמה למוות. משהו המזכיר את הביטוי
- מִיתַת נְשִׁיקָה המתייחס למוות טבעי ללא יסורים.

תמצית סיפורו של תומאס מאן

- הסיפור בן 40 העמודים מחולק ל 11 פרקי משנה
- נלך לפי הסדר:

• איינפריד 'Einfried'

- הסיפור פותח בהצגת 'איינפריד' - מקום התרחשות העלילה, שהוא סנטוריום - בית מרפא לחולי שחפת.

- איינפריד [שם היכול להתכתב עם הכינוי למעונו של **ואגנר** **בביירוט** **Wahnfried**

- תיבת המפתח היא - **Fried** : שהוראתה" : **שלווה** , "שלום" , וגם **"מנוחה"**

- אך גם **"מנוחת-עולמים"** כמו בכינוי לבית קברות בגרמנית **Friedhof**, שם המשמש את מאן כרמז אירוני.

הדמויות בסיפור

• ד"ר לאנדר – המנהל של הסנטוריום

• פרויליין פון אוסטרלו העוזרת שלו

• "המנצחת על משק הבית. שאיש עדיין לא העלה בדעתו לקחת אותה לאשה, ויוקדת בה התקוה להיות ביום מן הימים ל"פראו דוקטור לאנדר..."

כלומר להיות לאשתו של המנהל

בתחילת חודש ינואר !

2

טריסטאן של ואגנר מתרחש בליל קיץ

- בתחילת חודש ינואר [כלומר בחורף] הביא הסיטונאי
- 'הר קלויטריאן'
- את גבריאלה
- אשתו הצעירה ממנו בשנים רבות להתרפא ב"איינפריד"
- לאחר שלקתה בקנה הנשימה שלה,
- הר קלויטריאן, החרד לבריאותה , מבקש ממנה:
- שלא תשתעל ...

הופעת גבריאלה ב'איינפריד' מעוררת עניין

- מיד עם הופעתה בסנטוריום המשמים גבריאלה מעוררת תשומת לב ואשתו של היועץ ששמה "שפאץ" [שמשמעו "ציפור דרור צווחנית"] התחברה אליה להיות לה לתומכת אישית ומלווה.
- גבריאלה התחתנה לפני שנתיים עם הסיטונאי קלויטריאן – [שבניב גרמני קדום מגרמניה תחתית משמעו "אשך"] ולאחר כ 10 חודשים ילדה בלידה קשה את בנם "אנטון".
- עם לידת הבן, פלטה גבריאלה מעט דם כאשר השתעלה.
- רופאה האישי המליץ על "איינפריד" כמקום המרפא המתאים לה.
- לא עבר אלא שבוע והסיטונאי 'חייב' היה... לשוב לעסקיו הרבים שבצפון גרמניה.

4

הסופר דטלב ספינל

דטלב ספינל, הוא סופר, וגם הוא אחד המתרפאים בסנטוריום

• נתעכב על שם משפחתו:

רובין

ספינל

• ספינל היא אבן בצבע אדום דהוי המשמשת לתכשיטים זולים

• להבדיל מאבן רובין האדומה היוקרתית והזוהרת

היכרות עם הסופר ספינל

- הסופר, ספינל, לבוש בגנדרנות, מתבודד ומסוגר.
הוא הושב בחדר האוכל על ידי המנהל בסמוך לגבריאלה.
- על שולחן ארוחותיו מונח תמיד הספר שכתב - רומן בינוני בהיקפו,
ש "פרויליין פון אוסטרלו קראה אותו ברבע שעה ופסקה
שהוא "מחוכם" – מילה ששימשה אותה לעקיפת האבחנה
"משעמם עד מוות".
- הסופר מרבה לכתוב בלהיטות, אך לא את ספרו השני... אלא
מכתבים שהיה משגר כמעט מידי יום ביומו ; למרות זרם המכתבים
השוצף היוצא תחת ידו - כמעט אף מכתב תשובה אינו מגיע אליו...

בהעדרו של הסיטונאי ההיכרות בין ספינל וגבריאלה מתהדקת...

- "היא פיטפטה עימו לא בלי חשק בשעות הפנאי שהותיר לה סדר היום החמור"
- "לפעמים היה שיחו משעשע ומופלה כפי שטרם שמעה מעודה"
- השיחות הללו נוהלו ב"חדר ההסבה" רחב הידיים ממנו ניתן היה להשקיף על מרפסת רחבה ועל הגן ... "בצדה עמד פסנתר"
- [ותזכרו את צ'כוב: אם במערכה הראשונה מופיע פסנתר - הוא ינגן במערכה ה - 3]
- גבריאלה וספינל עסוקים בפיטפוטים - וגבריאלה מאבחנת כי :
- "הר ספינל "מתעצב יותר מידי" [tristis = עצב]

מצב בריאותה של גבריאלה מתדרדר

- בעוד מצב בריאותה של גבריאלה מתדרדר - היא מהררת ב'הר ספינל';
- הד"ר ליאנדר [המנהל] מצווה על גבריאלה: "מנוחה, שלווה וזהירות"
- הסופר חוקר אותה על שם נעוריה שהיה: "אקהוף".
- גבריאלה שואלת: "האם השם קלויטריאן כה נורא?"
- והסופר מודה כי מאז שמע אותו לראשונה הוא
- "שונא את השם הזה מעומק ליבו. הוא מצחיק ולא יפה עד יאוש"
- עתה מבקש הסופר שתספר לו על עצמה:
- והיא מספרת שגם אביה היה סוחר אך: "נוסף על כך, ובעיקר
- הוא אמן המנגן בכינור.
- והיא עצמה מנגנת "רק קצת בפסנתר כעת אסרו עלי זאת..."

פרק המוזיקה שבסיפור מתרחש בחודש פברואר

- בסוף חודש פברואר ביום קר במיוחד
- כאירוניה לליל הקיץ בו מתרחש מפגש האוהבים בין 'טריסטאן ואיזולדה'
[במערכה השניה באופרה של ואגנר]
- רוב המתרפאים בסנטוריום יצאו לטיול על מזחלות-
שלג להרים.
- גבריאלה והסופר נותרו בודדים בסנטוריום
- בגבור עליהם השעמום – הם נפגשים 'במקרה'
בחדר-ההסבה...
- הסופר מתחנף לגבריאלה ואומר :
- "לו יכולנו לשמוע מוזיקה עכשיו, קצת מוזיקה"

פירוט מהלך ה"קונצרט" אותו מנגנת גבריאלה לסופר על הפסנתר

- גבריאלה מגיבה על בקשתו לשמוע מעט מוזיקה ואומרת כי אתמול ניגנה פרוליין פון אוסטרלו את "פעמוני המנזר" בחיפזון רב [אגב יצירה שאכן קיימת]

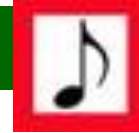
א. פרדריק שופן

- לאחר הפצרות חוזרות ונשנות מסכימה גבריאלה לנגן את
- הנוקטורנו אופוס 9 מספר 2 של שופן: ומאן כותב
- "היא גילתה חוש דק רגש לגווני צליל משתנים וחיבה לגמישות ריתמית, שהגיע עד לפנטסטי. המגווע שלה היה נמרץ ורך כאחד. תחת ידיה התרוננה הנעימה והפיקה מעצמה את מלוא מתיקותה, והעיטורים התרפקו על איברי גופה במין חינניות מאופקת."

כדאי להאזין...

נאזין ל 45 שניות מהפתיחה

- ולאחר מכן הוסיפה עוד 3 נוקרטורים –
- שלא זהו ע"י תומאס מאן

מנוקטורנים של שופן ל"טריסטן ואיזולדה" של ואגנר

• לאחר הקטעים של שופן מצא הסופר עוד תווים – והציג לה אותם :

• "גבריאלה התיישבה ליד הפסנתר" מקץ רגע של דומיה" החלה לנגן בעמוד הראשון"

• היא ניגנה בפסנתר את הפתיחה ל"טריסטן ואיזולדה" של ואגנר

כך זה מתואר בסיפור של ת. מאן

מושפל. היא ניגנה את הפתיחה במין אטיות מפליגה ומייסרת, בהפסקות בין פיגורה לפיגורה שהתמשכותן הטרידה. מוטיב הכמיהה, קול בודד ותועה בלילה, השמיע חרש את שאלתו המתייראת, דממה וציפייה, והנה, יש עונה: אותו צליל נפחד ובודד, אך צלול יותר, ענוג יותר, דממה חדשה. כאן הופיע והצטרף באותו ספורצאטו המוגבר מאופק ומופלא, שהוא כעין התעשתות והתקוממות נסוכת אושר של התשוקה, מוטיב האהבה, התייגע והעפיל מעלה-מעלה עד לחיבוק המתוק, צנח בחזרה תוך התנתקות, ובשירתו העמוקה, שירה של עונג כבד וכואב, הופיעו הצ'לות ונשאו את הנעימה הרחק-הרחק...

וכך זה נראה ונשמע על הבמה

"טריסטן-ואיזולדה" ברנבויס מנצח בביירוויט - 1983

3 וחצי דקות

פראו שפאץ משתעממת...

- **גבריאלה מנגנת בפסנתר – ופראו שפאץ....**
- **משתעממת – ומותירה את הסופר והפסנתרנית**

"לעצמם ולנפשם"

המשך ה"קונצרט"
המערכה השניה בטריסטאן ואיזולדה

- "הערב כבר ירד" [מקביל לואגנר]
- "בחוץ נראה שלג סמיך" [אירוניה לואגנר]
- הסופר והפסנתרנית נותרו "לעצמם ולנפשם"
- [מקביל לואגנר]

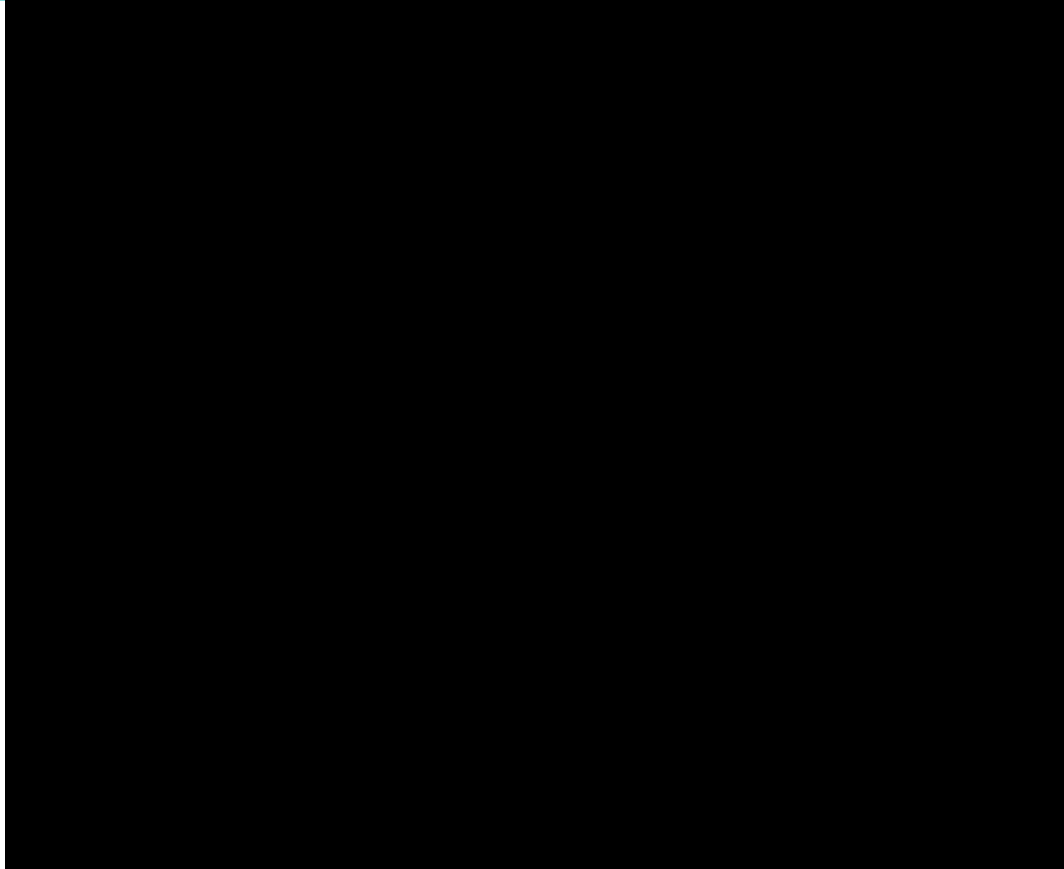
וכך זה מתואר בסיפור

הו, בוא רד ממעל ליל אהבה, תן להם את השכחה שאליה הם נכספים, עטוף אותם כליל בעדניך ופדה אותם מעולם הרמייה והפירוד. ךאה, המאור האחרון כבה! היגיון ושגיון שקעו בדמדומי קודש, המתפשטים על פני ייסורי הטירוף וגואלים את העולם. או אז, בדהות מקסם השווא, בהישבר עיני מרוב היפעמות: אותה מנע ממני כזבו של היום, אותה הציג לעיני למען יגבר כאב תשוקתי אשר לא תדע שובעה — אפילו אז, הו פלא ההתגשמות! אפילו אז הריני העולם. יחד עם שירת "היזהרו והישמרו" עטופת הקדרות של בְּרֵאנְגָנָה התרחשה אותה התעלות של הכינורות, שהיא נעלה מכל תבונה.

"O sink hernieder, Nacht der Liebe"

הו, בוא רד ממעל ליל אהבה, תן להם את השכחה שאליה
הם נכספים, עטוף אותם כליל בעדניך ופדה אותם מעולם הרמייה

3:20 דקות

גבריאלה ממשיכה לנגן את סוף המערכה השלישית ה Leibes-Tod מוות-מאהבה

8

והם המשיכו בשירים נגועי השיכרון של מחזה המסתורין. האם
מתה האהבה אי פעם? אהבתו של טריסטן? אהבתה של איזולדה
שלי ושליך? הו, תעלולי המוות לא ישיגו את הנצח! כי מה ימות, אם
לא מה שמפריע לנו, מה שמפריד בין המאוחדים בכוחה של אשליה?
באמצעות וו חיבור מתוקה קשרה האהבה את שניהם... והיה אם

ישסעה המוות, איך יעשה זאת אם לא בנטילת חייו של האחד, היינתן
המווות גם לשני? ושיר בשניים צפון רזים איחד אותם בתקווה עלומת
שם למוות אהבה, להתחבקות אינסופית לאין הפרד בממלכת הפלאות
של הלילה. לילה מתוק! ליל אהבה נצחי! ארץ של עדנה חובקת

הסיום של האופרה ו ה Leibes-Tod על הבמה

1:40 דקות

כתובות אתר "מילים":

www.milim.org

וגם

mymilim.info